

25 JAAR RAAD VAN KERKEN

HARDERWIJK

JUBILEUMUITGAVE MEI 1995

25 JAAR RAAD VAN KERKEN HARDERWIJK

JUBILEUM-UITGAVE MEI 1995

Mevr. R. van Essen (archiefwerk)
Dr. A.S.L. Woudenberg (redactie)

Uitgave Raad van Kerken Harderwijk 1995

WOORD VOORAF

Toen voor de Raad van Kerken in Harderwijk een jubileumjaar aanbrak, 1995, hebben wij in de kring van afgevaardigden stilgestaan bij de vraag hoe we dat zouden vieren/gedenken. Algemeen was men van mening dat er een samenkomst belegd moest worden voor kerken en voorgangers, leden en oudleden van de Raad, afgevaardigden van diverse instellingen en andere belangstellenden. Die samenkomst werd gepland op woensdagavond 17 mei 1995 in het Mierenest, het gebouw van de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB.

In de voorbereidingscommissie kwam vervolgens de vraag naar voren of het niet wenselijk zou zijn om bij het jubileum een klein historisch overzicht het licht te laten zien van wat er de afgelopen 25 jaar zoal in en rondom de Raad van Kerken in Harderwijk is voorgevallen. Ook daartoe werd besloten. Het resultaat houdt u momenteel in handen. Met deze publicatie willen wij het vele werk dat geschied is eer aandoen. Al teveel van wat mensen deden en nastreefden raakt in de vergetelheid. Toch heeft het zijn waarde gehad en is mede bepalend geworden voor het tijdsbeeld waarin wij zelf leven. Daarom mag het niet vergeten worden. Maar niet alleen dat! Van de geschiedenis kunnen wij ook veel leren. Dat is ons ook bij het schrijven van dit boekje gebleken. Een overzicht van 25 jaar Raad van Kerken in Harderwijk nodigt ons uit tot zelfonderzoek en laat ons gewetensvol vragen: Hoe nu verder? Achter het historisch materiaal gaat een droom schuil van mensen, die iets gezien hebben van Gods bedoelingen. Maar we zien ook mensen afknappen op de weerbarstigheid van de kerk en de kerkmensen en de tradities.

De eerste twee hoofdstukken van dit boekje zijn voor het overgrote deel het werk van mevr. Ruth van Essen, lid van de Raad, die zich daarvoor enige tijd terugtrok met een verhuisbox vol archiefstukken. Wij hebben beslist niet naar volledigheid gestreefd. Het was ons er slechts om begonnen een globaal beeld te schetsen van het functioneren van de Raad in de loop der tijd. Het derde hoofdstuk is geschreven door dr. A.S.L. Woudenberg, voorzitter van de Raad. Hij maakte dankbaar gebruik van het hem aangereikte

historische materiaal en vraagt zich af: Hoe nu verder? U herkent in dit hoofdstuk zijn toespraak van 17 mei 1995 tijdens de viering van het 25-jarig bestaan.

Dat de lezer plezier mag beleven aan dit werkje. Dat God de hier beschreven geschiedenis ook mag inpassen in zijn grote plan.

INHOUDSOPGAVE

1 VOORGESCHIEDENIS	6
2 GESCHIEDENIS	12
3 OECU-MENENS. DE TOEKOMST VAN DE OECUMENE	25

1. VOORGESCHIEDENIS

In december 1965, nu bijna 30 jaar geleden, ontstond er in Harderwijk spontaan een groep van leden uit verschillende kerken, die diensten wilden gaan houden tijdens de week van gebed voor de eenheid van Christenen.

Op 21 januari 1966 volgt de eerste vergadering van het Comité voor Oecumenische Aktie. Daarmee begint in feite de voorgeschiedenis van de Raad van Kerken in Harderwijk.

Er worden drie diensten gehouden onder de verantwoordelijkheid van de Gereformeerde Kerk, de Buitengewone Wijkgemeente van de Hervormde Kerk, de Rooms Katholieke Kerk en de Nederlandse Protestanten Bond. De thema's van deze diensten waren: 'De eenheid van alle Christenen', 'De heiliging van de Christenen in de afzonderlijke kerken' en 'De eenheid van alle mensen in de liefde en de waarheid van Christus'. De diensten worden bezocht door 300 tot 600 personen. Een aanmoediging om verder te gaan!

Na deze eerste oecumenische aktie beijvert het comité zich contacten te leggen met de kerken die afwijzend hebben gereageerd. Met de kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk komt een gesprek tot stand. Reeds in deze beginperiode worden er gespreksgroepen voor volwassenen en jongeren gevormd, die zoals we nog zullen zien lange tijd het beeld van de oecumene hier ter plaatse blijven bepalen. Het comité nodigt tevens de plaatselijke pastores uit voor een gesprek en er wordt een discussieavond belegd met als onderwerp 'Wat moet de basis zijn voor samenwerking in oecumenisch verband?' Die avond trekt maar liefst 200 personen!

Er is sprake van verfrissende ideeën, die ook vanuit de basis opkomen: Eén van de gespreksgroepen neemt het initiatief om op bepaalde zondagen met elkaar naar dezelfde kerk te gaan. Vanaf het jaar - 1966 - worden er regelmatig thema-avonden gehouden, die grote belangstelling trekken. Niet allen in Harderwijk staat de oecumene volop in de aandacht. In 1967 woont de voorzitter van het comité een vergadering bij van de regionale Oecumenische Raad

Zwolle, georganiseerd door de Oecumenische Raad van Kerken Nederland.

Ook in 1968 vinden er regelmatig ontmoetingen plaats binnen het kader van de oecumene. Er wordt een ontmoetingsdag voor de deelnemers aan een oecumenische leergang en voor belangstellenden uit de wijde omgeving georganiseerd. Het onderwerp is 'Zie, Ik maak alle dingen nieuw'. In december is er een oecumenische Kerstwijdingsavond.

Jongeren raken ook geboeid door de oecumenische beweging. Op verzoek van enkele jongeren uit de Gereformeerde, de Nederlandse Hervormde en de Rooms Katholieke Kerk is er (1989) een gesprek over door hen eventueel te ondernemen oecumenische activiteiten: jeugddiensten en hulpprojekten, die zij in eigen beraad nader zullen uitwerken.

Het Comité is voortvarend en biedt zichzelf aan om een gesprek tussen de kerken te arrangeren om wellicht te kunnen komen tot de oprichting van een Raad van Kerken in Harderwijk. Veel werk is er verzet in deze jaren, door velen, met groot enthousiasme en inzet. Op 27 augustus 1969 wordt uit het Comité voor Oecumenische Actie een werkgroep gevormd om te komen tot de oprichting van een Raad van Kerken te Harderwijk. De officiële naam van de werkgroep is 'Werkgroep Raad van Kerken'.

Er vindt een inventarisatie plaats van activiteiten, die door de kerken, die vertegenwoordigd zijn in de werkgroep, reeds samen gedaan worden: 1. Het Baken: Protestants interkerkelijk werk onder toeristen tijdens de zomermaanden; 2. Jeugdzorgwerk in de Stichting Hortus; 3. Gebedsdiensten; 4. Diaconie: De diaconieën van de Protestantse Kerken hebben samen een Stichting in het leven geroepen voor een nieuw op te richten bejaardencentrum; 5. Zondagsschool: in de zondagsschool 'Obadja' werkt de Nederlandse Hervormde Kerk met andere kerken samen. 6. Opendeurwerk: De Nederlandse Hervormde Kerk, de Rooms Katholieke Kerk en de Protestanten Bond hebben samen in de kerstweek een kerstkrant

verspreid; 7. Kerkkoren: Er heeft een enkele maal uitwisseling van kerkkoren plaatsgevonden; 8. Kerkdiensten in ziekenhuizen; 9. Begeleiding leerling-verpleegsters; 10. Comité vredesweek; 11. Plaatselijke samenwerking tussen de Nederlandse Protestanten Bond en de Remonstrantse Broederschap; 12. Gezamenlijke gemeenteavond: In 1969 gehouden door de Buitengewone Wijkgemeente van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Nederlandse Protestanten Bond en de Remonstrantse Broederschap; 13. N.C.V.B.: Vrouwenwereldgebedsdag.

Tevens worden er wensen voor de toekomst geformuleerd, waaruit we het volgende noemen: voortzetting van de oecumenische leergangen, samenwerken bij diensten op feestdagen en gedenkdagen, wederzijds bijwonen van kerkelijke vergaderingen en het uitwisselen van notulen, overleg over gemengde huwelijken, kanselruil en intercommunie, gezamenlijke zorg voor 'onkerkelijken, buitenlandse gastarbeiders, toeristen en onvolwaardigen', theologencontact en overleg over en samenwerking bij kerkbouw (Stadsweiden).

Op 6 februari 1970 wordt de eerste vergadering van de Raad van Kerken in Harderwijk gehouden. Deze vond plaats in de Stadsdennenkerk. De vergadering wordt geopend met de lezing van Colossenzen 1:14-18. Daar lezen we over Christus, die het hoofd is van het lichaam d.i. de gemeente. Alle dingen hebben hun bestaan in Hem. Hij is onder alles de eerste geworden. Op deze vergadering is ook aanwezig mevr. mr. Holsteyn, de secretaris van de landelijke Raad van Kerken om adviezen en richtlijnen te geven. Zij memoreert, dat er nu (1970) zo'n 100 plaatselijke raden zijn. Die moeten hun bestaansrecht naar de kerken en de stedelingen toe aannemelijk maken. Zeer belangrijk is de vraag hoe kerken en kerkmensen medeverantwoordelijk kunnen worden gemaakt voor de oecumenische samenwerking. Meer m.b.t. het werk zelf merkt zij op: "Werk niet zonder uitgangspunt, maar besteed ook niet te veel tijd aan formuleringen. Besteed veel tijd aan de bespreking van geloofszaken en van elkaanders opvattingen, anders loopt het enthousiasme dood. Er moet een ruime schakering in de Raad zijn:

theologen en leken, jongeren en ook vrouwen. Ideaal is vier vertegenwoordigers per kerk." Interessant is tenslotte haar opmerking, dat de oecumenische beweging eigenlijk een vernieuwingsbeweging is...

In maart 1970 is daar de vraag van de NCVB (Ned. Chr. Vrouwen Bond) om de mogelijkheid na te gaan gezamenlijke Kerstwijdingen met de diverse vrouwenverenigingen te houden. Voorts stelt de Buitengewone Wijkgemeente Nieuwe Kerk het probleem van de gastarbeiders aan de orde. Dit aandachtspunt wordt doorgespeeld aan de diaconieën. Voorts liggen ter tafel de door mevr. Holsteyn toegezonden statuten. Die worden uitvoerig besproken. Dan wordt er een ontwerp statuut opgesteld, dat naar de deelnemende kerken wordt gezonden.

In de loop van het kalenderjaar worden de statuten goedgekeurd en getekend door de NPB op 12 mei, door de Buitengewone Wijkgemeente op 16 mei, door de Geref. Kerk op 31 juli en door de Rooms Katholieke Kerk op 9 oktober. Ook de Remonstrantse Kring Noord-West Veluwe gaat aan de RvK deelnemen. Hiermee is de tot standkoming van de Raad van Kerken een feit. In de preambule en de taakstelling (artikel 2 v.h. statuut) komt vanaf dit moment duidelijk tot uitdrukking wat de doelstellingen zijn. De preambule luidt aldus: "De kerken aangesloten bij de Raad van Kerken te Harderwijk, willen in getuigenis en dienst gestalte geven aan de gemeenschap van kerken. Zij doen dit in het geloof in de ene Heer Jezus Christus, het Hoofd der kerk en de Heer der wereld." De taakstelling valt in twee delen uiteen: a) "het beraad over en het gestalte geven aan de samenwerking en eenheid van de kerken in getuigenis en dienst door het initiatief te nemen tot en het bevorderen van al datgene wat alle of een deel van de kerken, die aan de Raad deelnemen, gezamenlijk kunnen doen." En b) "de gezamenlijke bezinning op vragen aangaande geloof en leven en het bevorderen van die bezinning in de kerken."

Dit alles betekende bepaald geen eindpunt; het was veeleer een begin. Dat blijkt uit een van de eerste notulen. Een extra vergadering bleek nodig i.v.m. de herdenkingsdienst op dinsdag 5 mei 1970. Het kon niet komen tot een gezamenlijke viering van 25 jaar bevrijding in een dienst uitgaande van de Raad van Kerken. Na een uitvoerige discussie besloot de Raad het bij een mededeling te laten, die als volgt uitging naar het 'Schilders Nieuwsblad': "De Raad van Kerken te Harderwijk wil de volgende informatie geven over de kerkelijke herdenking van de bevrijding: De kerkeraad van de Hervormde gewone wijkgemeenten (oude kerk) heeft de kerkeraden van de Geref. Kerk, van de BWG van de Hervormde kerk en van de Christelijke Gereformeerde Kerk uitgenodigd om deel te nemen aan een herdenkingsdienst op dinsdag 5 mei a.s. Op suggesties om de Rooms Katholieke Kerk en de Nederlandse Protestanten Bond bij deze herdenkingsdienst te betrekken, ging men niet in. De Raad van Kerken betreurt deze handelwijze en meent dat hierdoor op deze nationale herdenkingsdag een droevig gebrek aan eenheid wordt gedemonstreerd."

In feite werd deze kwestie toonzettend voor de jaren daarna. De Hervormde Gemeente (Oude Kerk) nam geen deel aan de Raad van Kerken. Er ontstond een soort van kleine oecumene in de vorm van het Gereformeerd Convent, waarin de Oude Kerk, de Christelijke Gereformeerde Kerk, de Gereformeerde Kerk en de Herv. Gemeente van Hierden deelnamen. De Gereformeerden namen onder de gegeven omstandigheden een soort tussenpositie in, omdat zij zowel in de Raad van Kerken als in het Gereformeerd Convent vertegenwoordigd waren. Het statuut van het Gereformeerd Convent van Harderwijk/Hierden werd voor de laatste maal bijgesteld in 1988/1989. Daarna werd er echter nooit meer vergaderd. Wat op het ogenblik rest van dit stukje oecumene is slechts nog de Hervormingsdienst op 31 oktober, waarbij de evangelisatiecommissie van de Christelijke Gereformeerde Kerk initiatief-nemend is.

Het is vermeldenswaard, dat het 25-jarig bestaan van de Raad van Kerken nagenoeg samenvalt met de herdenking van de vijftigjarige bevrijding. Overleg tussen de Raad van Kerken, de Centrale Kerkeraad van de Hervormde Gemeenten en het Comité

1945-1995 resulteerde nu wel in een samenkomst met deelname vanuit alle kerken (ook uit de Rooms Katholieke Kerk en de NPB). Deze dienst werd gehouden in de Grote Kerk op 4 mei 1995. Mogen we hieruit opmaken, dat vijftientig jaar oecumene toch wat meer ruimte en begrip voor elkaar heeft gebracht? Wie zal het zeggen.

Op 9 september 1970 werd de eerste openbare vergadering van de Harderwijkse Raad van Kerken gehouden. Spreker was prof. dr. H.A.M. Fiolet, secretaris van de landelijke Raad van Kerken, met als onderwerp 'Waarom nog verdeeld?'. Dat men deze avond als een soort start-schot beschouwde, blijkt uit het feit, dat de Raad er officiële kaarten voor liet drukken.

Uitnodiging

★

De Raad van Kerken te Harderwijk heeft de eer U uit te nodigen zijn eerste openbare vergadering bij te wonen op woensdag 9 september a.s. om 20 uur in de Stedendamkerk aan de Alb. Thijlilaan te Harderwijk.

Voor ons heeft deze avond te spreken: prof. dr. H. A. M. FIOLET, secretaris van de Raad van Kerken in Nederland.

Onderwerp: WAAROM NOG VERDEELD?

Spreker zal enige vragen formuleren, die na de pauze ter discussie kunnen worden gesteld.

Wij hopen dat Uw collega zo voltmogelijk aanwezig zal kunnen zijn.

J. F. van Dijk-van der Wiel
secr.

2. GESCHIEDENIS

Het eerste dagelijks bestuur van de Raad van Kerken Harderwijk wordt gevormd door pastoor K.H.M. Mars (voorzitter), mevr. J.F. van Dijk-van der Wiel (secretaresse) en dhr. L. Strikwerda (penningmeester). Het team van afgevaardigden van de deelnemende kerken, 16 in getal, gaat vol enthousiasme aan het werk.

De reeds door het Comité voor Oecumenische Aktie en de Werkgroep Raad van Kerken Harderwijk (in oprichting) opgestarte activiteiten worden voortgezet. Op initiatief van enkele geloofsgemeenschappen is een werkgroep buitenlandse werknemers gevormd. Het doel van de werkgroep is hulpverlening bij aanpassing aan en opname in de Nederlandse samenleving. Een uitgebreid scala van activiteiten wordt ontplooid. Er wordt gesproken over gezamenlijke kerkdiensten, eventueel met deelname aan avondmaal en eucharistie. Dit is echter vooralsnog een te grote stap. Oecumenische gebedssamenkomsten behoren wel tot de mogelijkheden. De liturgieën die gebruikt worden, worden samengesteld door de Wereldraad van Kerken te Genève. In januari 1972 vullen ongeveer 400 mensen, waaronder vele jongeren, het kerkgebouw van de Buitengewone Wijkgemeente Nieuwe Kerk tijdens de oecumenische gebedsdienst. Het blijft een tijd van verrassende initiatieven: De leden van de Raad besluiten om als groep op een zaterdagavond de mis in de Rooms Katholieke Kerk bij te wonen.

WEEK VAN GEBED 1972
voor de eenheid der christenen

"Een nieuw gebed geeft deugd" (Lukas 13,34)

Sehaintem: een eukens met een in de hand

Niet alleen het lokale werk vraagt aandacht. Prof. dr. H.A.M. Fiolet, secr. van de landelijke Raad van Kerken, vraagt reacties op de beginselverklaring van de Raad van Kerken in Nederland. Praktische suggesties zijn welkom, maar ook die met betrekking tot de geloofsvisie die aan de verklaring ten grondslag ligt. De Raad bezint zich op de beginselverklaring en vraagt ook aan de kerken in Harderwijk hun mening te willen geven.

De erkenning van de Raad, buiten de kerkelijke omgeving, blijkt uit het verzoek van de fractievoorzitters van de gemeente Harderwijk om een vertegenwoordiger te willen afvaardigen voor het comité van aanbeveling bij het afscheid van de burgemeester.

De financiële draagkracht voor de Raad is inmiddels geregeld. De deelnemende kerken dragen naar rato, gezamenlijk de kosten. Een interkerkelijk kerkblad blijkt niet tot te mogelijkheden te behoren. Activiteiten van de raad zullen worden opgenomen in de diverse kerkbladen. Een uitgave eenmaal per jaar, van een gezamenlijk informatieblad om de toeristen op de hoogte te brengen van de kerkdiensten in Harderwijk, wordt overwogen en komt tot stand. Er wordt een contactavond voor kerkeradsleden en pastores van de participerende kerken belegd. Punt van gesprek is o.a. de deelname van kinderen aan het avondmaal en de eucharistie. Het wordt een goede avond met zoveel gespreksstof, dat om een volgende contactavond wordt gevraagd. De sectie 'kerk en samenleving' van de Raad van Kerken te Harderwijk wordt geïnstalleerd. De 'Oecumenische Jeugdraad' (in oprichting) vraagt om een vertegenwoordiging in de Raad. Er is een gesprek met enkele vertegenwoordigers van de G.J.V. en de C.J.V. en het Rooms Katholieke jongerenkoor. Besloten wordt een enquête onder de jeugdverenigingen te houden.

Deelname aan regio- en landelijke vergaderingen van de Raad van Kerken geven veel gespreksstof en ideeën. Een vergadering van het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken werd in Utrecht gehouden. Ook daar was de RvK H'wijk vertegenwoordigd. Heel

veel werd in deze eerste jaren op de rails gezet en tot ontwikkeling gebracht.

In de tweede helft van de jaren zeventig is een groot deel van de Nederlandse bevolking volop bezig met grote landelijke en internationale vraagstukken. De Raad doet volop aan de bezinning mee. Er worden tal van bijzondere vergaderingen gehouden. Een opsomming (data, spreker, onderwerp) daarvan stelt ons in de gelegenheid na te gaan wat in de jaren 70 actueel was:

- 06-02-70 mr. Holsteyn - Adviezen en informatie over de Raad van Kerken op lokaal niveau.
- 09-09-70 prof. Fiolet - Waarom nog verdeeld? Oprichting RvK
- 25-01-71 Eerste oec. gebedssamenkomst
- ??-03-71 ds. Oosterhoff - eerste gesprekskring uitgaande van de Raad
- 13-09-71 Eerste contactavond met ambtsdragers over het huisbezoek
- 01-02-72 Eerste vergadering met de niet aangesloten kerken over een informatiekraant op de campings
- 09-03-72 'Brood voor het leven der wereld' (ambtsdragersavond)
- 30-05-72 'Brood voor het leven der wereld' (voor gemeenteleden)
- 13-11-72 Bijbelse achtergronden van Eucharistie en Avondmaal
- 22-03-73 prof. Fiolet - Op weg naar de kerkenconferentie
- 11-10-73 dr. A.v.d. Heuvel - Bevrijding
- 14-02-74 dr Goetze - Huisbezoek
- 14-03-74 Heytel - Ontwikkelingsproblematiek (SOS Haarlem)
- 10-05-74 Avondmaal en Eucharistie in Pius voor de kringen en de Raad van Kerken
- 12-09-74 dr. v. Goudoever - Het vrijzinnig protestantisme
- 20-05-75 pastor Roeleveld - Staan de kerken op dood spoor?
- 12-06-75 ds. Plasman - Evangelie en industrie
- 29-01-76 prof. Runia - Wereldraad Nairobi
- 10-05-76 pater Weyts - Verzoening
- 30-09-76 ds. Veen - Nieuwe Levensstijl
- 24-02-77 Polman - Het Joodse leven van alledag

- 11-05-77 Broodmaaltijd met gesprekskringen in Chr. Mavo
- 08-05-78 Broodmaaltijd met gesprekskringen in R.K. School
- 25-05-78 Bieuwenga - Basisgroepen
- 28-09-78 drs. Slomp - Islam
- 16-01-79 dr. Nieuwenhuis - Geloofsbeleving van 12- tot 17-jarigen.

naar een nieuwe levensstijl

NAAR EEN NIEUWE LEVENSTIJL

- 1 Voorwoord
- 2 Hoe dit boekje te gebruiken
- 3 Hoe leven wij
- 5 Vastlopen in de overvloed
- 7 De wortel van alle kwaad
- 9 Productie en consumptie
- 13 Verarming doet vervanging
- 17 Opnieuw gaan leven
- 19 Kritisch consumentengedrag
- 21 Kunnen wij nog spelen?
- 25 Leve de zondertag
- 27 Zet uw ty eens een maandje op zolder
- 29 Vlees mevrouw? Kom nou!
- 31 Dansen leven leven
- 32 Met een groep samen op weg
- 33 Informatie - viering - actie
- 36 Handreiking voor gesprek I
- 37 Handreiking voor gesprek II
- 38 Handreiking voor gesprek III
- 39 Bronvermelding citaten

Het nieuwe liedboek der kerken wordt in verschillende kerken in gebruik genomen. De Stichting Ontwikkelings Samenwerking vraagt aandacht. Amnesty International, de wereldwinkel... velen geven er hun tijd en inzet aan. De sectie 'Kerk en samenleving' verdiept zich in de problematiek van de industrialisatie. Industriepastoraat in de grotere bedrijven is opgang gekomen. Vredeswerkgroepen vinden veel jongeren aan hun zijde. De wereldwijde ontwikkelingen worden op de voet gevolgd. Na de vergadering van de Wereldraad in Djakarta over 'Bevrijding'¹ komt daar de vergadering (assemblee) in Nairobi. Prof. Runia komt daarover spreken met als thema 'Christus belijden vandaag'.

Het plaatselijk werk breidt zich uit. Er komen maar liefst 10 gespreksgroepen van de grond. Daar zijn ook 'randkerkelijken' bij betrokken. Er is aandacht voor 'gemengd gehuwden' en er zijn zgn. 'Open-huis-avonden'. Een dringend verzoek van de gespreksgroepen komt in de Raad ter tafel, om aan het eind van het winterseizoen met elkaar 'als broeders en zusters' een dienst met avondmaal/eucharistie te mogen houden. Dat verzoek geeft echter de nodige problemen... De leden van de interkerkelijke gespreksgroepen laten zich echter niet uit het veld slaan. Het verzoek wordt herhaald: "Laat het niet om redenen, die in zwaarte beneden de aangevoerde redenen blijven, verhinderd worden." In antwoord op dit verzoek wordt op 20 april 1974 de volgende brief aan de leden van de interkerkelijke gespreksgroepen en de leden van de RvK verzonden: "De kerkeraad van de Buitengewone Wijkgemeente van de Hervormde Kerk en de parochieraad van de Rooms Katholieke kerk hebben besloten de verantwoordelijkheid voor een oecumenische Avondmaals/Eucharistieviering op zich te nemen nu enkele gespreksgroepen de wens te kennen hebben gegeven hun besprekingen met zo'n dienst af te ronden. Op vrijdag 10 mei a.s. om 20 uur zal in de kapel van Pius in de Bruggestraat een besloten oecumenische Avondmaals/Eucharistie-viering gehouden worden,

---

¹ Bevrijding: om te geloven, om gemeenschap te beleven en om gerechtigheid te doen.

waarvoor hierbij de leden van de interkerkelijke gespreksgroepen en de leden van de Raad van Kerken uitgenodigd worden." Voorgangers in deze dienst waren: ds. C. van Herwaarden (Herv.), ds. J. van Raalte (Geref.) en pastoor K.H.M. Mars.

De kerkeraad van de Buitengewone Wijkgemeente Nieuwe Kerk vraagt aan de RvK H'wijk om meer 'pushing power', stellingname en (opnieuw) om minimaal 6, doch liefst 12 maal per jaar een oecumenische dienst! Men is van mening, dat de RvK H'wijk zich uit dient te spreken over zaken, die plaatselijk, landelijk of in de wereld aan de orde zijn - niet alleen namens de kerken, maar primair ook als RvK.

Het lijkt erop, dat de Raad dit soort aanmoedigingen niet naast zich heeft neergelegd. Men was niet slechts platform voor overleg, maar nam daar bovendien ook eigen initiatief. Als voorbeeld mag een schrijven genoemd worden uit 1978 aan dr. Beyers Naudé en dr. J. Vorster. Het luidt als volgt: a. naar dr. Beyers Naudé: "Wij, leden van de Raad van Kerken te Harderwijk, hebben er behoefte aan u te schrijven dat wij in deze voor u zo moeilijke tijd met u meeleven, meedenken en voor u bidden. Wij weten dat u zich met hart en ziel inzet om vrede en recht te verkrijgen voor alle inwoners van uw land, hetzij blank of zwart. Dat God u daarbij terzijde zal staan, is onze diepste wens. Met gevoelens van de meeste hoogachting voor u..." b. naar dr. J. Vorster: "Namens de leden van de Raad van Kerken te Harderwijk hebben wij aan dr. Beyers Naudé, u welbekend, een brief ter bemoediging geschreven waarvan u hierbij een afschrift vindt. Wij zouden graag zijn zaak onder uw aandacht willen brengen, daar we ervan overtuigd zijn dat het dr. Beyers Naudé gaat om vrede en gerechtigheid voor zijn volk te verkrijgen. Wij hopen en bidden dat u een middel in Gods hand wilt zijn tot verzoening der tegenstellingen in uw land. Verharding zou slechts naar een heilloze weg voeren. Wij wensen u bij het nemen van beslissingen veel wijsheid toe."

Wanneer wij de jaren zeventig overzien, dan komt op ons toe het beeld van een energieke en initiatief-rijke RvK in Harderwijk. Toch zijn er aan het eind van de zeventiger jaren ook tekenen, dat de

Raad over zijn hoogtepunt heen is. Een brief gericht aan de Raad d.d. 25-01-79 heeft in dit verband min of meer een signaalfunctie. Wij citeren de aanhef van deze brief: "De gespreksgroepen - uitgaande van de RvK te Harderwijk - hielden aan het eind van het seizoen 1977/1978 een slotbijeenkomst in de Dominicus-school. Deze bijeenkomst eindigde met een broodmaaltijd en een tafelgesprek. Daar zijn toen een aantal opmerkingen gemaakt over de verhouding gespreksgroepen / Raad van Kerken. Geconstateerd werd, dat enige jaren geleden er zo'n 15 groepen waren, met elk $\pm$ 10 - 15 deelnemers. Dit aantal is geslonken tot 4 groepen op dit moment. Een gevoel van teleurstelling is overal waarneembaar: Het enthousiasme is weg. Iemand vroeg zich op de slotavond af: Waar is de RvK eigenlijk?" Verderop in de brief wordt gesteld, dat het jammer is, dat er altijd zo moeilijk werd/wordt gedaan over de afsluitende avondmaals/eucharistie-viering. Men vraagt zich ook af waarom de gespreksgroepen nooit gevraagd zijn een bijdrage te leveren aan de oecumenische gebedsdiensten in januari. De schrijver vraagt aan het eind van de brief (kennelijk sprekend ook namens anderen): "Onze vraag is: Hoe oordelen de verschillende leden van de RvK hier zelf over? Kennen ze misschien ook weergeven hoe de kerk die ze vertegenwoordigen over onze vragen en problemen denkt? Waarom ziet de RvK er zo kleurloos uit, raakt ieder teleurgesteld? Moet dit zo? Welke God (of welk godsbeeld) zegt dat het zo moet."

Aan het begin van de jaren tachtig vragen de leden van de RvK zich af of ze nog goed bezig zijn. Moeten er meer praktijkgericht gewerkt worden? Zijn daar mensen voor te vinden, die tijd beschikbaar hebben? Laat men de moed zakken? Er is veel bereikt - is méér wel mogelijk? Ook landelijk vraagt men zich af: Hoe nu verder?

Verkeert de Raad in een identiteitscrisis? Wie de notulen leest van januari 1982 kan tot geen andere slotsom komen. Ter illustratie een fragment punt 4 van deze notulen: "*Hoe belangrijk vinden wij onze vergaderingen?*" De voorzitter constateert, dat het moeilijk is om data te plannen, waarop iedereen beschikbaar kan zijn. Ook nu is het aantal aanwezigen aan de lage kant. Opgemerkt wordt door diverse

leden, dat wij ons zullen moeten afvragen of wij het bestaan van de RvK belangrijk genoeg vinden om er mee door te gaan. Er hapert nogal wat aan de organisatie, waarvoor diverse oorzaken zijn aan te wijzen. ...heeft in de kerkeraad van ... de vraag gesteld of het nog wel zinvol is om de Raad van Kerken te continueren en daaraan gekoppeld wat de kerkeraad van ... van de Raad verwacht. Men bleek, evenals de RvK zelf niet gelukkig met de huidige gang van zaken." Toch is de Raad door deze crisis heengekomen. In dezelfde notulen van jan. 1982 worden de voorbereidingen getroffen voor een openbare vergadering op 19 april, waarin pastoor Jan Terlaak zal spreken over 'Geloven in deze tijd'. Aan alles is te merken, dat de vraag naar 'geloven in deze tijd' voor velen, niet alleen binnen de Raad tot een probleem geworden is.

In maart 1982 neemt pastoor Mars afscheid van de RvK H'wijk. Als man van het eerste uur en voorzitter heeft hij de Raad 13 jaar gestimuleerd. Pastoor Negenborn neemt zijn plaats in de Raad over, ds. Zwiers de voorzittershamer. Ook de secretaresse mevr. v. Dijk-van der Wiel heeft inmiddels, na 10 jaar inzet, haar taak overgedragen².

Als voorbereiding op de vergadering van de Wereldraad van Kerken te Vancouver, Canada, in 1985, komt de vertaling van het 'Lima-rapport' uit. Een boekje over 'Dooop, eucharistie en ambt'. In alle aangesloten kerken wordt het besproken en komt een bezinningsproces op gang. Via de plaatselijke Raden van Kerken worden ervaringen uitgewisseld en doorgegeven aan de landelijke Raad van Kerken. Alles zal 'meegenomen worden' naar Vancouver.

---

² Zij werd opgevolgd door achtereenvolgens mevr. J.A.G. Helder, mevr. J. Bos, mevr. G. Koekoek en dhr. H.R. Pleiter (huidige secr.)

DOOP, EUCHARISTIE EN AMBT

Verklaringen van de
Commissie voor Geloof
van de Wereldraad van

Lima, Peru, januari 1982

Inhoud

Vragen aan de kerken door H. Berkhof en H. Fiolet	5
Voorwoord	7
Doop	13
I De instelling van de doop	13
II De betekenis van de doop	13
III Doop en geloof	15
IV De dooppraktijk	16
V De viering van de doop	20
Eucharistie	23
I De instelling van de Maalijd des Heren	23
II De betekenis van de eucharistie	24
III De viering van de eucharistie	31
Ambt	34
I De roeping van het gehele volk van God	34
II Kerk en Ambt	35
III De verschillende vormen van het kerkelijk ambt	42
IV Opvolging in de apostolische traditie	47
V Ordinatie	50
VI Op weg naar wederzijdse erkenning van de kerkelijke ambten	53
Appendix	55
A Materiaal	55
B Het gebruik van dit materiaal	55

Wie met de vragen rond doop, eucharistie en ambt bezig gaat, bemerkt hoeveel spanningen daar liggen tussen de kerken en de diverse tradities enerzijds en het verlangen naar eenheid onder de gelovigen anderzijds. Het is veelal pijnlijk en moeilijk om in die spanning te staan. Lima heeft het een en ander losgemaakt halverwege de jaren tachtig ook binnen de Raad. Hoe existentieel de dingen vaak beleefd werden en worden mag blijken uit de volgende zinnen van een onzer uit een praatpapier, dat in 1986 op tafel lag: "Wat ik heb gemerkt in mijn ruim 4-jarige loopbaan als pastor in Harderwijk: dat ik aan de basis stappen heb durven zetten, die officieel nog niet toelaatbaar zijn. Maar ik geloof, dat de Geest ook (misschien vooral!!) aan de basis van de kerk werkt. En ik zal het

nodige moeten doen om die Geest te laten waaien waar Hij wil. Ik mag niet de gemeente over wie ik ben aangesteld in verwarring brengen, maar ik mag wel en moet voorop lopen."

In de tweede helft van de tachtiger jaren komt er steeds meer belangstelling (op instigatie van de Wereldraad van Kerken) voor de vredesproblematiek, het onrecht en het milieu: het 'Conciliaire Proces' met als hoofdthema's 'gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping'. De commissie voor Vrede en Veiligheid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk vraagt aan de Raad het voortouw te willen nemen in het maken van een planning voor de activiteiten richting plaatselijke kerken, politieke partijen en organisaties, die een raakvlak hebben met het Conciliaire Proces. Ook de groep voor 'Missie, Ontwikkeling en Vrede' van de St. Catharinaparochie vraagt om samenwerking. Zo komt er een interkerkelijk platform, van waaruit gedurende enige jaren tal van activiteiten zijn ontwikkeld.

De werkgroep 'buitenlandse werknemers' vraagt in de jaren tachtig de aandacht voor een gesprek over de situatie rond de Turkse Moskee. Uitzetting uit het gebouwtje in de Jodenkerksteeg dreigt. Een goede, adequate vervanging is nog niet voorhanden. Er wordt een uitnodiging ontvangen voor de officiële opening van het Marokkaans cultureel en informatiecentrum in Harderwijk. Zo dient zich de ontmoeting met de islamitische gemeenschap steeds duidelijker aan. De Raad is die ontmoeting tot op heden niet uit de weg gegaan. Verschillende samenkomsten werden gepland, waarin beurtelings Molims en Christenen zichzelf profileerden en informatie gaven over hun godsdienst. Dit alles in het kader van het komen tot een beter verstaan van elkaar. Onder grote belangstelling hield destijds Abdulwahid van Bommel in de Roef een inleiding in de Islam. Ook waren er ontmoetingssamenkomsten waarin Christenen iets vertelden over hun godsdienst. Als teken van gemeenschap werd er meestal samen gegeten. De laatste bijeenkomst in het kader van deze ontmoetingen werd gehouden op 22 januari 1994 in de Roef, waar dhr. Rafik Ahmed een voordracht hield over 'Cultuur, islam en koran'. Met het oog op de interreligieuze ontmoeting werd later (seizoen 94/95) een nieuwe werkgroep ingesteld, de motivatie voor dit werk werd hergeformuleerd en een instructie meegegeven.

Evenals aan het begin van de jaren tachtig komt het eind 1991 opnieuw tot een crisis, waarbij het voortbestaan van de Raad van Kerken in Harderwijk min of meer op het spel komt te staan. De toenmalige voorzitter pastoor Negenborn moet zelfs tijdelijk het secretariaatswerk erbij nemen. Een brief gaat uit naar de aangesloten kerken met de vraag of er nog wel prijs wordt gesteld op een plaatselijke Raad van Kerken. Op die vraag wordt door alle lidkerken echter in positieve zin geantwoord. Er wordt een nieuwe secretaris gezocht en gevonden in de persoon van dhr. H.R. Pleiter. Daarvan kan mededeling worden gedaan in een brief van 10 april 1992. Tekenend voor moeitevolle situatie van dat moment is een zinsnede uit diezelfde brief: "De vergadering waarin we voorzichtig de draad weer oppakken, zal gepland worden eind augustus." In de loop van het seizoen 92/93 stabiliseert de situatie zich weer. Het komt ter

vergadering tot een zinvolle uitwisseling van gedachten rondom de doopopvatting en de doopliturgie. Contacten met Marokkanen en Turken staan op het programma. Er wordt over gesproken of er een zgn. Pinksterwake moet komen - een initiatief, waar overigens bij de lidkerken onvoldoende belangstelling voor blijkt te bestaan. Voor een eerste maal lezen we in de notulen ook over de problematiek rond de asielzoekers, die nu ook in de kerken ontvangen worden. Aangezien er een regionale diaconale commissie bestaat, die deze zaken regelt is de Raad van Kerken niet de eerst aangewezen instantie om op dit vlak actie te nemen. Op 20 september, in de vredesweek 1993, spreekt Bas de Gaay Fortman in een samenkomst die is belegd door de Raad van Kerken. Vermeldenswaard is dat de kapitein van het Leger des Heils in dit seizoen de vergaderingen van de Raad ook heeft bezocht en liet weten, als waarnemer te willen blijven functioneren. Het Leger des Heils ontvangt sindsdien de notulen van de Raad, maar kan wegens gebrek aan menskracht niet alle vergaderingen bezoeken. Tot een soortgelijke deelname aan de activiteiten van de Raad kon men in de Baptistenkerk Harderwijk echter niet besluiten.

Het seizoen 93/94 staat onder het voorteken van (hernieuwde) bezinning in eigen kring. Naast de vaste taken, als het voorbereiden van de gebedsdienst en vredesdienst, de informatie-verschaffing over kerkdiensten aan recreanten, de kerstgroet etc. vindt de Raad tijd om in iedere vergadering tijd uit te trekken voor de bespreking van het boekje 'Leren van verschillen; Oecumenisch leren in de praktijk.' Aan het eind van het seizoen wordt een actieplan opgesteld voor het seizoen 94/95. Het eerste punt geeft de preambule en de taakstelling weer. Het tweede punt inventariseert de lopende activiteiten: 1. Dienst uitgaande van de RvK op vredesavond; 2. Dienst uitgaande van de RvK in het kader van de gebedsweek voor de eenheid van kerken; 3. Interreligieuze Ontmoeting; 4. Kerstgroet via de kabelkrant. 5. Inventarisering van aanvangstijden van de diverse kerkdiensten in de zomertijd t.b.v. de IRC (interkerkelijke recreatie commissie). 6. Interne bezinning. Het derde punt omvat een viertal actiepunten te weten: 1. Nagaan of de Raad een platform kan zijn

voor het pastoresconvent; 2. Onderzoek doen naar de mogelijkheid/wenselijkheid van een 4/5 mei samenkomst, die zo breed mogelijk gedragen wordt door alle kerken in Harderwijk; 3. Het gesprek aangaan met de niet-deelnemende kerken om te komen tot een beter verstaan van elkaar; 4. Nagaan welke verwachtingen er bij de lidkerken leven t.a.v. het functioneren van de Raad.

Hiermee zijn we gekomen vanuit de geschiedenis tot aan de actualiteit van de Raad van Kerken nu en sluiten wij het hoofdstuk geschiedenis af.

3. OECU-MENENS. DE TOEKOMST VAN DE OECUMENE

De titel van dit derde hoofdstuk is niet zo origineel als het wel lijkt. Het is de vindingrijke titel van een tijdschrift, dat inmiddels zo'n zes jaargangen oud is en als ondertitel heeft: Een blad voor mensen die het menen met de oecumene.

In dit blad vinden we een vraaggesprek met dr. Teije Brattinga, die november vorig jaar afscheid nam van de St. Willibrordvereniging in Den Bosch.³ Na 12 jaar bij de St. Willibrordvereniging te hebben gewerkt, maakt Brattinga de balans op t.a.v. het oecumenisch proces: "Met oecumene moet je constant bezig zijn. Soms lukt het, soms niet. Oecumene is niet het behalen van resultaten, maar wat je met elkaar kunt hebben."

Wanneer we de geschiedenis van de Raad van Kerken in Harderwijk overzien, dan is deze uitspraak zeker ook voor de oecumene in onze stad van toepassing. Want wat is resultaat? Is er in Harderwijk na 25 jaar moeizame arbeid inmiddels een superkerk ontstaan? Hebben we de theologische verschillen van inzicht met elkaar overwonnen? Hebben we de visies op doop, avondmaal/eucharistie en ambt op elkaar kunnen uitlijnen? Wie zo naar resultaat vraagt, moet wel teleurgesteld achterblijven temidden van een grote hoeveelheid ontmoedigende historische feiten. We zullen in dit derde hoofdstuk derhalve nogal wat aandacht geven aan de vraag op welk 'resultaat' we mikken moeten. Brattinga stelt: Het gaat niet zozeer om het resultaat, maar het gaat om wat je met elkaar hebben kunt! En - ja - dat hebben we wel. We hebben iets met elkaar. Ook in Harderwijk. Een oude leermeester van mij zei herhaaldelijk in een bepaald verband: Met elkaar deugen ze niet, maar zonder elkaar meugen ze niet! Tot twee maal toe in de 25-jarige geschiedenis van de Raad in Harderwijk werd hij met opheffing bedreigd. Toch kwam het er niet van om de simpele reden dat christenen en kerken iets met

---

³ OecuMenens. Een blad voor mensen die het menen met oecumene, jrg. 6 nummer 4, december 1994.

elkaar hebben... Er blijven steeds mensen die het menen met de oecumene.

Eén opmerking uit het begin van de Raad van kerken te Harderwijk en één vraag uit het eind van de jaren zeventig hebben mij bijzonder getroffen. De opmerking werd gemaakt door mevr. mr. Holsteyn op 6 febr. 1970 bij de oprichting van de Raad⁴: "De oecumenische beweging is eigenlijk een vernieuwingsbeweging." De vraag waar ik op doel, was van de brievenaar op 25 januari 1979: "Waarom ziet de Raad er zo kleurloos uit, (en) raakt iedereen teleurgesteld."⁵ Tegen de achtergrond van deze getuigen uit de geschiedenis komt de vraag bij ons op: Naar welke vernieuwing hebben we dan gevraagd en waarin zijn we zo teleurgesteld geraakt? Hebben we in de loop der jaren misschien toch naar een verkeerde eenheid en naar een verkeerd resultaat gevraagd?

Al weer jaren geleden schreef Jan Terlouw een kinderboek 'Koning van Katoren' met daarin een hoofdstuk over de kerken in het plaatsje Uikumene: De schuifelende kerken van Uikumene. Kinderlijk eenvoudig legt Terlouw uit wat het samengaan van kerken betekent. Zijn simplificatie van het probleem is echter tekenend voor de wijze waarop in de loop der jaren over eenwording gedacht is.

De burgemeester van Uikumene maakt zich zorgen over de 12 kerken uit zijn stad. Die schuifelen onophoudelijk over de zgn. kerkpaden van Uikumene. Soms schuifelen ze tegen elkaar aan of raken wat uit de koers en rammen het huisje van een arme weduwe. Nu heeft de regering uit Wiss iemand gestuurd, die dat probleem op moet lossen. Het is een jongeman genaamd Stach. Deze lost het probleem van de schuifelende kerken aldus op: Alle kerken moeten gelijktijdig oprukken naar het centrum van de stad. Het is een spannende operatie, maar dan staan ze met een klap stijf tegen elkaar aan. Het geschuifel is voorbij. Het enige wat nog rest is het wegbreken van de tussenmuren. Een grote kathedraal siert nu het hart van

---

⁴ Zie boven p. 7.

⁵ Zie boven p. 15v.

Uikemene en Stach zegt tegen de burgemeester: "Soms moet je de boel grondig vast laten lopen voor je iets nieuws kunt beginnen."

Hoe aanschouwelijk en begrijpelijk ook voor kinderen - toch wordt hier een verkeerd beeld geschapen van de oecumene. Op de achtergrond staat de gedachte van de 'Superkerk'. Het zoeken naar begaanbare wegen (trial and error) wordt vergeleken met 'geschuifel'. Een verkeerde eenheid wordt hier getekend, die ons in de geschiedenis van de Raad van Kerken ook parten gespeeld heeft. Daarom wil ik met u eerst eens wat dieper ingaan op het begrip 'eenheid van kerken', zoals dat uitgelegd wordt op het niveau van de Wereldraad van Kerken.

In de preambule van de Raad van Kerken in Nederland staat een zinsnede, die in ons plaatselijk statuut is weggelaten. Die luidt als volgt: "Onder 'kerken' wordt in dit Statuut verstaan hetgeen in de constitutie van de Wereldraad van Kerken verstaan wordt onder 'churches'." Navraag in Amersfoort leverde de volgende preciese omschrijving op van het begrip 'church'. Het gaat om: 1. kerken die instemmen met de preambule⁶; 2. kerken die in staat zijn om zelfstandige beslissingen te nemen (dus niet nog weer gehouden zijn aan regelgeving van een nog breder kerkverband); 3. kerken die er blijk van gegeven hebbend duurzaam en onafhankelijk te bestaan; 4. kerken die op nationaal zowel als op internationaal niveau aantoonbare en constructieve contacten hebben in de sfeer van de oecumene.

Maar wat bedoelt de Wereldraad van Kerken met het begrip 'eenheid van kerken'? Zoveel is in ieder geval duidelijk, dat niet bedoeld wordt de éne, heilige katholieke en apostolische kerk, zoals deze in het Nicaenum beleden wordt.⁷ Wij weten allen, dat het hier

---

⁶ De preambule: "De kerken aangesloten bij de Raad van Kerken in Nederland willen in getuigenis en dienst gestalte geven aan de gemeenschap van kerken. Zij doen dit in het geloof in de ene Heer Jezus Christus, het Hoofd der Kerk en de Heer der Wereld."

⁷ De tekst van deze belijdenis uit het jaar 325 (uitgebreid in 381): De

gaat om de onzichtbare kerk met een grote K, die door de Here zelf gebouwd wordt en de gelovigen uit allen tijden en van alle plaatsen omvat. De Wereldraad van Kerken is dus geen superkerk, maar is een orgaan dat de lidkerken wil dienen om wezenlijk kerk te zijn. Volgens de Constitution (de zgn. basis) van 1948 (Stichting van de WCC te Amsterdam) is de Wereldraad een 'broederschap (fellowship) van kerken, die Jezus Christus aanvaarden als God en Heiland'. Deze formulering werd later nog uitgebreid. Aan de derde assemblee van de Wereldraad van Kerken werd (na voorbereidende besprekingen in St. Andrews/1960) het voorstel voorgelegd om de basis-formulering als volgt te wijzigen: "The World Council of Churches is a fellowship of churches, which confess the Lord Jesus Christ as God and Saviour according to the Scriptures and therefore seek to fulfil together their common calling to the glory of the one God, Father, Son and Holy Spirit."⁸ Dit voorstel tot wijziging werd op de derde assemblee van de Wereldraad (New Delhi/1961) aanvaard met overgrote meerderheid (een 2/3 meerderheid was nodig) nl. met 383 stemmen voor en 36 stemmen tegen bij 7 onthoudingen.

Nu vragen wij nogmaals: Wat is eenheid van kerken volgens de inzichten van de oecumenische beweging? Het is zoals we gezien hebben: broederschap (fellowship). Er is dus geen sprake van een superkerk met daarin gelijkschakeling en 'koekoek-één-zang'. Elke kerk die lid is van de Raad (wereldwijd, landelijk of plaatselijk) behoudt haar eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Aan die verantwoordelijkheid hebben zij een nieuwe dimensie toegevoegd: de verantwoordelijkheid jegens elkaar en van hen gezamenlijk tegenover de wereld.

---

belijdenisgeschriften volgens art. X van de Kerkorde van de Ned. Herv. Kerk, Den Haag 1966, p. 5.

⁸ De officiële Nederlandse vertaling luidt: "De Wereldraad van Kerken is een gemeenschap van kerken die de Heer Jezus Christus als God en Heiland naar de Schriften belijden, en die op grond daarvan tezamen hun gemeenschappelijke roeping trachten te vervullen, tot eer van de éne God, Vader, Zoon en Heilige Geest."

Onovertroffen is in dit verband altijd nog het referaat, dat door W.A. Visser 't Hooft werd gehouden in 1958 op de conferentie van de Engelse Free Churches in Folkestone: Kerk of superkerk?⁹ Met grote kennis van zaken betoogt hij, dat niet gezocht moet worden naar een verkeerde afgedwongen eenheid tussen de kerken. Dát zou een nieuw Babylon zijn. Ook is de Wereldraad van Kerken geen nieuwe manifestatie van het 'Corpus Christianum' (samengaan van kerk en staat). Aan de hand van een aantal stellingen ontwikkelt Visser 't Hooft een visie op 'eenheid', die m.i. na bijna 40 jaar nog steeds niet door iedereen goed begrepen wordt, die oecumenisch actief is. Die stellingen volgen hier:

1. De drijfveer van de oecumenische beweging moet niet worden gezocht in politieke, sociale of institutionele opvattingen van een eenheid, maar in de bijbelse verzekering dat de Kerk van Christus één is.
2. De oecumenische beweging zoekt geen terugkeer naar de sociologische eenheid van het Corpus Christianum, maar zij zoekt de geestelijke en onbetwifelbare eenheid te bevorderen van kerken, die gemeenschappelijk trachten in de wereld de Kerk te zijn.
3. De oecumenische beweging staat godsdienstvrijheid voor.
4. De oecumenische beweging verwacht niets van door druk of dwang bereikte eenheid, maar ijvert voor een eenheid die bestaat in het vrije antwoord der kerken op de goddelijke oproep tot eenheid.
5. De oecumenische beweging streeft de eenheid na niet als doel in-zichzelf, maar als een facet van de gehele grotere roeping van de Kerk van Christus.
6. De oecumenische beweging zoekt in haar eigen leven de gevaren van machtsconcentratie, centralisatie en institutionalisme te vermijden.

Laten wij tot een eerste conclusie komen en stellen, dat de volmaakte en volmaakt eensgezinde kerk er niet is. Wij geloven ook

---

⁹ Opgenomen in de bundel: W.A. Visser 't Hooft, Heel de kerk voor heel de wereld. Balans van de oecumene, Baarn 1968, p. 365vv.

niet in de kerk, maar geloven, dat de kerk van Christus er is.¹⁰ Niemand is zich daar sterker van bewust geweest dan de onlangs overleden voorzitter van de Raad van Kerken in Nederland ds. W.R. van der Zee. In zijn 'Opnieuw geloven' zegt hij er dit van: "Het gevaar is ... dat we gaan praten over een kerk die er zou moeten zijn, maar er niet is. Een ideale kerk, zonder enige moeite uit te tekenen. Die kerk is er niet en die is er nooit geweest en die zal er ook nooit zijn. Er kan heel veel aan de kerk, de kerken, veranderd en vernieuwd worden - en dat moet ook gebeuren, / maar de spanning zal blijven. De spanning tussen ideaal en realiteit, tussen droom en werkelijkheid, tussen wat je gelooft en wat je ziet."¹¹

Wanneer we de geschiedenis van de Raad van Kerken in Harderwijk overzien, dan kunnen we ons niet aan de indruk onttrekken, dat er in de zeventiger jaren een nieuw elan is geweest bij degenen, die de 'gestolde tradities' en historisch bepaalde patronen wat moe waren. Zeer kort na de oprichting van de landelijke Raad van kerken (op 21 juni 1968) maken in Harderwijk gemeenteleden uit diverse kerken zich sterk voor de oecumene. De oecumenische beweging wordt - zoals mevr. mr. Holsteyn het onder woorden bracht - gezien als een *vernieuwingsbeweging*. Er is bij de betrokkenen een soort 'Entdeckerfreude'.¹² Men wil 'van kerken tot kerk'.¹³ Daar is de

---

¹⁰ Er is een duidelijk verschil tussen 'Ik geloof in God' en 'Ik geloof één heilige en apostolische kerk'.

¹¹ W.R. v.d. Zee, *Opnieuw geloven*. Kanttekeningen bij een geloofsbelijdenis, Zoetermeer 1993 (achtste druk), p. 78. Paul Tillich, die het probleem tussen essentie en existentie diepgaand bestudeerd heeft in zijn 'Systematic Theology' brengt het als volgt onder woorden: "Het Koninkrijk van God (Kingdom) manifesteert zich in de (geschiedenis van) de kerken. De kerken (churches) representeren in alle gebrektheid het Koninkrijk van God. Zie Tillich's ecclesiology in SyTh III.

¹² Een zelfde soort 'Entdeckerfreude' heb ik meer recentelijk waargenomen bij gelovigen, die gegrepen werden door de charismatische vernieuwingsbeweging zoals die in ons land door de Charismatische Werkgemeenschap Nederland gepropageerd wordt. Er gaat 'een wereld' open. Men ontdekt en ontgint nieuw land...

droom van één kerk, die het dogmatische gekissebis van de theologen achter zich heeft gelaten en één vuist maakt tegen de secularisering, die zich in die jaren reeds duidelijker begint af te tekenen. Niet altijd heeft men, naar ik meen, evenveel oog gehad voor de zonzijde van pluraliteit, voor de wederzijdse bevruchting van diverse tradities en voor de verrijking van de eigen gedachtenwereld in en door de ontmoeting met de ander. Men zocht naar een grootste gemene deler en hield tenslotte het kleinste gemene veelvoud over... Veel enthousiasme uit de begintijd is waarschijnlijk verloren gegaan, omdat men naar een verkeerde eenheid zocht - die van Jan Terlouw: Met z'n allen in één gebouw!¹⁴ Zo argeloos zullen de theologen wellicht niet zijn geweest, getuige de woorden van Visser 't Hooft uit 1958. Maar aan de basis van de oecumenische beweging zal veelal een te gesimplificeerd beeld van kerkelijke eenheid zijn ontstaan. Is dit de uiteindelijke achtergrond van het feit, dat de oecumene (ook) in Harderwijk moeizaam verloopt. Reeds in het oprichtingsjaar 1970 bij het 25-jarig bevrijdingsfeest bleek vrij pijnlijk, dat de Gereformeerde Bond en de Rooms Katholieken zich niet in één Raad van Kerken lieten verenigen. Er komt een scheiding der geesten: een kleine oecumene in de vorm van het Gereformeerd Convent. Christelijke denominaties zijn als het erop aankomt niet bereid om ook maar iets van de eigen 'cultuur' op te geven terwille van een grotere eenheid. Zo'n tien jaar heeft de plaatselijke Raad van Kerken nodig gehad om dat te ontdekken. Dan volgt de vraag: "Waarom is de Raad zo kleurloos en raakt iedereen teleurgesteld?" Zo komt het in januari 1982 voor de eerste keer tot een identiteitscrisis. In de tien jaar daarna heeft men leren leven met een minder hooggespannen ideaal.

---

¹³ Een slogan uit de zestiger jaren bij de toenadering van Hervormden en Gereformeerden! Het initiatief van de 18 predikanten met Pinksteren 1961 als een soort voorloper van het Samen op Weg proces.

¹⁴ Met z'n allen in één gebouw zou misschien nog kunnen op de manier zoals Reitsema voorstelt (binnen een context van Samen op Weg): "...dat in Nederland een nieuwe, brede, veelkleurige, levende protestantse kerk nodig is, een *kathedraal met vele kapellen*, die de vele stromingen in belijden en organisatorische structuur tot hun recht doet komen! (G.W. Reitsema, Samen op weg... naar een nieuwe Kerk? Utrecht 1987, p. 6.

En dat het oecumenisch proces een zaak van zeer lange adem is, blijkt wel aan het begin van de jaren negentig, wanneer de motivatie wel volledig lijkt te zijn weggeëbd. En zo stellen wij onszelf de vraag: Leven wij in een post-oecumenisch tijdperk of is er aan het oecumenisch proces nog nieuw leven in te blazen door een radicale herformulering van uitgangspunten?

Het is hier de plaats om enige aandacht te vragen voor de recente ontwikkelingen rond Samen op Weg. Het is hierboven al gezegd: De verschillende kerken zijn niet bereid om iets van de eigen 'cultuur' op te geven ter wille van een grotere eenheid. Toch is dat wel waar men binnen het Samen op Weg Proces op aanstuurt. Er wordt gestreefd naar een nieuwe kerk, waarin de drie bloedgroepen zijn opgegaan: Ned. Herv. Kerk, Geref. Kerken in Nederland en Lutherse Kerk. De nieuwe kerk moet VPKN gaan heten: Verenigde Protestantse Kerk in Nederland. In feite streeft men een fusie na. Er wordt gesproken over een Nieuwe Kerkorde als basis voor de toekomstige kerk. Er wordt een toekomstige organisatie-vorm uitgedacht: Het rapport 'Mensen en Structuren'. Maar de Gereformeerde Bond blijft weerbarstig. Nu het proces in een beslissend stadium gaat komen, worden er plotseling nieuwe onderscheidingen bedacht: Er is wel altijd over een 'fusie' gesproken, maar we bedoelen een 'federatie'! Wanneer het proces in een beslissend stadium komt, besluit de Hervormde Synode voorlopig rustig aan te doen. De Gereformeerde synodevoorzitter Pieter Boomsma roept bij zijn afscheid zwaar gefrustreerd uit: Laten we dan maar Hervormd worden.¹⁵ Een dag later blijkt - ook in Trouw - dat hij het nu ook weer niet zó bedoelde. Hij had willen zeggen: Wat doet de naam van de nieuwe kerk er nu eigenlijk toe...

Als we de droevige tussen-balans van het SoW-proces opmaken, blijkt nog weer eens duidelijk, dat de kerken bang zijn om hun eigen 'cultuur' en vormen van geloofsbeleving te verliezen ten koste van het grote geheel. Men ziet de VPKN als verlies-gevend: Hoeveel van het eigene zullen we daar nog in terugvinden? Men rekent niet met

---

¹⁵ Trouw, 14 april 1995, p. 10.

winst: Wat kan de ander mij leren en meegeven? Vormen de laatste maanden van het SoW-proces een nieuwe illustratie van het zoeken naar verkeerde eenheid?

Langzaam aan hebben wij met elkaar leren inzien, dat de superkerk een fictie is. Veel meer nog dan voorheen zullen wij moeten leren leven met de diversiteit en pluraliteit die er in en tussen de kerken te vinden is. De tijd, dat de traditionele kerken een duidelijk omschreven eigen identiteit hadden is - naar het schijnt - voorbij. Plaatselijke gemeenten beginnen steeds meer van elkaar te verschillen. Meerdere redenen zijn daarvoor te noemen zoals: verschillende antwoorden op de secularisatie, verschillende antwoorden op de ethische problemen van onze tijd, verschillend inspelen op nieuwere vormen van liturgie en geloofsbeleven. Steeds duidelijker zien we allerlei dwarsverbindingen door de traditionele kerken heenlopen. De oriëntatie op de confessie (Confessionele Vereniging in de NHK; Confessioneel Gereformeerd Beraad in de GKN), de oriëntatie op het werk van de Geest (Charismatische Werkgemeenschap Nederland) en de evangelische beweging (oprichting van een Evangelische Werkverband binnen de VPKN¹⁶). De synodes weten niet zo goed raad meer met al die diversiteit. Zij nemen ook geen besluiten meer, maar geven handreikingen! Het gebrek aan eenduidigheid wordt een groot probleem. Met het oog daarop getuigde het van realiteitszin, dat de Groningse hoogleraar prof. G.D.J. Dingemans omstreeks 1987/1988 het pleidooi voerde voor een congregationalistisch kerkmodel (als tussenoplossing tussen een synodaal en een independentistisch model).¹⁷

---

¹⁶ Zie daarover ds. Veenhuizen en ds. Eschbach in *Idea Bulletin*, jrg. 16, april 1995, nr. 2, p. 12. Zie ook: E. Veenhuizen, *Spiritualiteit van de evangelischen*, in: *Herademing. Tijdschrift voor Spiritualiteit en Mystiek* (1995) nr. 7 p. 17vv.

¹⁷ Zie G.D.W. Dingemans, *Een huis om in te wonen*, Den Haag 1987 en *Leidse Lezingen, De Kerk Verbouwen. Dingemans' ecclesiologie kritisch bekeken*, Nijkerk 1989. NB: Independentisme is absolute autonomie van plaatselijke gemeenten; van congregationalisme is sprake als de plaatselijke kerken 'zich verzamelen' om samen te overleggen wat in het belang van hun kerken is; van een synodale structuur is sprake als plaatselijke kerken (onverlet hun eigen

Tegen de achtergrond van al deze ontwikkelingen zou er wellicht van een opwaardering van de plaatselijke Raden van kerken gesproken kunnen worden. Daar vinden we immers een platform waarop onderlinge bemoediging en toerusting mogelijk is. Is het niet juist nú van belang, dat Christenen elkaar ter plaatse weten te vinden, nu de identiteit van de diverse kerkverbanden steeds verder vervaagt? Is het niet juist nú nodig, dat plaatselijke kerken verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en elkaar toerusten tot beter gemeentezijn en beter dienstbetoon in een van God vervreemde wereld? Overall ter wereld groeit de Christenheid tegen de verdrukking in¹⁸, maar in Europa - het avondland - leidt de gemeente een kwijnend bestaan. Is het niet juist hier noodzakelijk dat we vulling geven aan het begrip 'fellowship' (broederschap)? Christenen kunnen wel *één* zijn ook al zijn ze het niet in alles *eens*. Daarvoor behoeven niet eerst alle verschillen te zijn bediscussieerd en... opgelost. Verscheidenheid mag niet ten onrechte gescheidenheid worden genoemd.¹⁹ Gelet op de nood van de tijd is het onbegrijpelijk, dat grote groepen gelovigen niet tot het gesprek met elkaar bereid zijn. De Raad van Kerken in Harderwijk heeft ook in het seizoen 94/95 getracht om contacten te leggen met de niet-deelnemende kerken. Door de Christelijke Gereformeerden wordt gesteld, dat de uitgangspunten van de Raad te 'breed oecumenisch' zijn. Niettemin lezen we in de preambule, dat 'de kerken aangesloten bij de Raad van Kerken te Harderwijk gestalte willen geven aan de gemeenschap van kerken in getuigenis en

---

autonomie) zich richten naar het gezaghebbend besluit van de meerdere (= bredere) vergaderingen).

¹⁸ Cijfers van Rick Wood in: 'Mission Frontiers' (gepubliceerd door B. Wentsel in Credo, 1995, nr 2, p. 10): 4500 nieuwe kerkgebouwen per dag; toename van het aantal Christenen met 85.000 per dag (waarvan alleen al 35.000 in China); toename van het aantal Christenen in Azië over de laatste 9 jaar van 16 miljoen tot 75 miljoen.

¹⁹ Zie: M. van Buuren, Zegenrijke verscheidenheid. De oecumene bevindt zich op de onvruchtbare weg naar een onmogelijke en ongewenste eenheid, in: De Bazuin 16 nov. 1990, p. 4: "Zo lang de Verscheidenheid die ten onrechte Gescheidenheid genoemd wordt, niet als een goed wordt herkend en aanvaard, wordt het niets met de oecumene."

dienst... en dat ze dit doen in het geloof in de ene Heer Jezus Christus, het Hoofd der kerk en de Heer der wereld.' Soortgelijke gevoelens leven er in de Grote Kerk (Gereformeerde Bond). In evangelische kringen vraagt men zich na een verzoek tot gesprek onzerzijds af, of er wel voldoende eenduidigheid bereikt zal kunnen worden t.a.v. de aard van het gezamenlijk getuigenis. De Vrijgemaakte Kerk leeft nog steeds in het isolement, waarin zij haar kracht meent te vinden. Niettemin zijn er aanwijzingen, dat de jongeren (en vooral ook de studenten) in die kring niet langer de moed hebben de eigen zuilstructuur in stand te houden. Tegenover al deze reserves en onvermogens zou ik puntsgewijs willen stellen:

1. De Raad van Kerken streeft niet naar een superkerk. Zij die zich volgelingen van Christus²⁰ noemen mogen participeren met volledig behoud van eigen identiteit en behoeven geenszins hun eigen 'cultuur' in te leveren.
2. Gelet op de toenemende pluraliteit en de nood van de tijd dienen de kerkgenootschappen daadwerkelijk toe te komen aan 'fellowship' - een broeder- en zusterschap waarin men elkaar bemoedigt en toerust. Verscheidenheid betekent geenszins gescheidenheid.
3. Onderling wantrouwen en vrees voor de achterban moeten worden opgegeven, anders verliezen de kerken (kerkeraden!) het contact met de basis. Onlangs ontstond er in Harderwijk een zgn. stadsgebed, waarin gelovigen uit evangelische kringen, maar ook uit de traditionele kerken samenkwamen. Had de Raad van Kerken daarvoor niet het platform kunnen zijn? Ligt daar voor de kerken niet een gemiste kans om gezamenlijk naar buiten te treden?
4. De belangrijkste testcase voor een kerk blijft altijd nog de vraag of we missionair zijn en... de vraag hoeveel we daarvoor over

---

²⁰ Zie de preambule: het geloof in de ene Heer Jezus Christus, het Hoofd der kerk en de Heer der wereld. Vgl. ook wat boven geschreven is op p. 23 over de uitbreiding van de basis-formulering van de Wereldraad van Kerken op de derde assemblee New Delhi 1961.

hebben. Newbiggin spreekt in dat verband over 'de U-bocht maken'.²¹ Wordt veel van wat wij als plaatselijke kerken doen en zeggen niet 'ont-dekt' als zelfbehoud, wanneer we het bezien in het licht van de grote zendingsopdracht? Zouden we daarom niet veel méér en veel intensiever samen moeten werken met verloochening van onszelf en met offerbereidheid?

5. Wanneer wij belijden, dat de Heilige Geest de 'Pontifex Maximus' is, de grote Bruggen-bouwer en Gemeenschap-stichter, dan zullen we meer praktische mogelijkheden moeten zoeken om gemeenschap te oefenen.

Wij willen dit hoofdstuk besluiten met enkele opmerkingen over het begrip 'koinonia' (= gemeenschap). Dit begrip speelt de laatste jaren een grote rol in de diverse vergaderingen van de Wereldraad van Kerken en zou ook voor onze plaatselijke Raad in Harderwijk richtinggevend kunnen zijn.

In augustus 1993 vond in Santiago de Compostela, Spanje, de Vijfde Wereldconferentie over 'Faith and Order' (geloof en kerkorde) plaats met als thema 'Naar Koinonia in Geloof, Leven en Getuigenis'. Het eindrapport werd onlangs door de St. Willibrordvereniging vertaald en uitgegeven en kreeg de titel mee 'Groeiende gemeenschap'.²² Daarmee hebben wij een document beschikbaar gekregen, dat naar wij hopen zijn invloed in de kerken niet zal missen. Op een gedegen bijbels-dogmatische wijze wordt uiteengezet wat het begrip 'koinonia' inhoudt. Het is een gemeenschap, die ons gegeven is, maar die ons tevens als roeping opgedragen is. Zowel eenheid als verscheidenheid zijn uitdrukking van 'koinonia'. Het zijn twee kenmerken die naar elkaar verwijzen.²³ Zoals Santiago de Compostela zelf een pelgrimsoord is, zo werd ook op de Wereldconferentie gesteld, dat het streven naar 'koinonia' een

---

²¹ L. Newbiggin, *Zending in het voetspoor van Christus*. Bijbelstudies, Sliedrecht 1989, p. 13vv.

²² Vijfde Wereld Conferentie over Faith and Order. Groeiende Gemeenschap. Naar koinonia in geloof, leven en getuigenis, Santiago de Compostela 1993. Boodschap en Rapporten secties, St. Willibrordvereniging, Den Bosch 1995.

²³ A.w., p. 17, punt 15.

pelgrimage is die niet zonder gebed, boetvaardigheid en nederigheid tot stand komt.²⁴ Met name het rapport van sectie II 'Het ene geloof belijden tot Gods glorie' biedt rijke stof tot overdenking.²⁵ Daar kan een plaatselijke Raad van kerken beslist zijn voordeel mee doen. Wat te denken bijv. van p. 31 punt 14: "Koinonia in geloof betekent daarom geen uniformiteit, die een eind maakt aan de verschillen in uitingsvormen. Het gegeven dat Gods openbaring in Christus gericht is aan alle mensen van alle tijden en plaatsen vraagt om uitdrukkingswijzen in verschillende taalkundige, culturele en theologische vormen. Die gevarieerdheid van uitingswijzen moet als een rijke zegen voor de Kerk beschouwd worden, gegeven door de Heilige Geest, die ons leidt tot alle waarheid (Joh. 16:13)." De nieuwe inzet bij de koinonia maakt de resultaten van het conciliaire proces in de afgelopen jaren geenszins ongedaan. Pas wanneer er 'groeïende gemeenschap' is, zal de kerk ook haar taak in de wereld beter leren verstaan in het streven naar vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. In dit verband wordt tegenwoordig wel over 'kostbare eenheid' gesproken. 'Kostbare eenheid' (in tegenstelling tot goedkope eenheid) heeft weet van het offer.²⁶

Boven is gevraagd: Leven we in een post-oecumenische tijd of zullen we in staat zijn om te komen tot een herformulering van uitgangspunten teneinde het oecumenisch proces te 'redden'? Wellicht is die herformulering mogelijk met behulp van het begrip 'koinonia'. Ook in Harderwijk worden wij bepaald bij een gemeenschap die ons voor-gegeven en opgedragen is. Daar zullen ook Pinkstermensen, Evangelischen, Gereformeerde Bonders en Christelijke Gereformeerden zich niet aan kunnen onttrekken.

---

²⁴ A.w., p. 21 punt 27vv.

²⁵ Zie daarvan vooral par. III: Veelvormige uitingen van het ene geloof (p. 31 vv).

²⁶ Zie het rapport 'Kostbare eenheid'. Dit is de uitkomst van een werkoverleg van Unit I en III van de Wereldraad van Kerken in 1993 in Denemarken ter voorbereiding op Santiago de Compostela (uitgave St. Willibrordstichting, Den Bosch 1995). 'Groeïende gemeenschap' verwijst enkele malen naar dit document: p. 23 punt 32; p. 25 punt 7.

Wij sluiten af. Aan het begin van dit hoofdstuk hebben wij Teije Brattinga aangehaald: "Oecumene is niet het behalen van resultaten, maar wat je met elkaar kunt hebben." Dat is een waar woord. We kunnen maar beter niet overspannen naar resultaten vragen. De oecumene loopt niet uit op een superkerk en is ook geen vernieuwingsbeweging die nu eindelijk eens alles anders zal maken. Oecumene is heel rustig vragen naar wat je (eventueel) samen kunt doen. En lang niet alle deelnemende kerken hoeven alles samen te doen! Oecumene is groeien in gemeenschap en kostbare eenheid. Die twee woorden mogen ook bepalend zijn voor de toekomst van onze plaatselijke oecumene. En wanneer we inzien, dat verscheidenheid niet per definitie gescheidenheid betekent, dan wordt het pas echt menens met de oecumene.